

КОВБАСЮК СТЕПАН ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри загальної теорії права та держави,
кандидат юридичних наук*

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР СТАБІЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Стабільність можна визначити як стан системи, коли всі її елементи збалансовані, здатні до збереження основних властивостей і цілісності. Стабільний стан системи не означає її незмінності. Будь-яка система може і повинна розвиватися. Але при цьому зберігається її основа, сутнісні характеристики. Отже, для того, щоб система перебувала в стабільному стані, але при цьому могла розвиватися, зміни мають відбуватися в рамках її усталеної структури.

Стабільність – це стан системи, для якого характерна певна стійкість, єдність, цілісність, здатність до ефективної та конструктивної взаємодії по досягненню цілей суспільного розвитку, а також мобілізації всього потенціалу держави й суспільства для захисту власних інтересів, подолання небезпеки [1, с. 51].

Динамічний розвиток, у свою чергу, передбачає сприйняття системою внутрішніх факторів та зовнішніх впливів, змінюючи при цьому окремі свої складові, але не змінюючи суті, а навпаки, удосконалюючи себе. Кожен з елементів системи має на меті збереження власної сталості та цілісності всієї системи.

Мінімальними умовами забезпечення стабільності є здатність системи виконувати власні функції, а також забезпечувати баланс базових внутрішніх підсистем [2, с. 174]. Основою стабільності системи є легітимність, дієвість і ефективність [3, с. 64].

Інституційним базисом суспільної стабільності є баланс у відносинах держави і громадянського суспільства. Умовою суспільної стабільності є реальна соціально-економічна та духовно-гуманітарна інституціоналізація, оскільки інститути найкраще регулюють і узгоджують різні інтереси, зменшують ризик, невідомість і невизначеність, дозволяють оптимізувати відносини між усіма економічними суб'єктами суспільства [4, с. 31].

Важливим аспектом стабільності сучасної держави є забезпечення її інституційної стійкості. Аналізуючи різноманітні визначення поняття «стійкість», можна дійти висновку, що ключовою його ознакою є здатність системи (об'єкта) протистояти загрозам, адаптуватися до їх дії та умов, які швидко змінюються (у т. ч. криз/руйнувань). Компонентами інституційної стійкості є: надійність (здатність системи передбачати ризики, долати збої у роботі, що виникають внаслідок дії загроз); існування резервів або надмірність (наявність у системі додаткових спроможностей, які можуть бути задіяні внаслідок виходу з ладу основних, а також альтернативних планів, стратегій розвитку); адаптивність

(здатність пристосовуватися до кризових умов, можливість трансформувати негативні результати в позитивні, застосовувати творчі/інноваційні рішення); реагування (здатність до швидкої мобілізації зусиль в умовах дії загрози/кризи); відновлення (здатність системи забезпечувати виживання, пристосування до нових обставин, що виникли під руйнівним впливом кризи, еволюцію) [5, с. 24].

Ступінь стійкості і стабільності будь-якої системи визначається, як правило, її здатністю ефективно здійснювати прямий і зворотній зв'язок. Перша з них – це здатність системи впливати на суспільство за допомогою наявних в її арсеналі важелів управління. Друга передбачає максимально раціональне використання системою сигналів, що йдуть знизу (від суспільства), і коригування відповідно до них характеру управління.

Ключ до стабільного стану політичної системи і держави в світовій історії мав різні види, але як мінімум одна складова залишалася незмінною в будь-якому суспільстві – політичні і державні інститути. Саме в здатності влади побудувати нову інституційну структуру або ж модифікувати колишню без розриву з традиціями криється запорука успіху в досягненні політичної стабільності [6, с. 132].

Можна констатувати, що стабільність інституційної системи сучасної держави значною мірою залежать від ефективності інститутів. Функціонування будь-якої соціальної системи виявляється успішним там, де її інститути ефективні і справедливі. За відсутності згоди щодо того, що справедливо і що несправедливо, індивідам важче координувати свої плани досить ефективно для досягнення взаємної вигоди. І навпаки, неефективні політико-правові інститути не можуть забезпечити справедливості і втрачають свою легітимність [7, с. 196].

Ефективне функціонування сучасних інститутів держав потребує високого рівня загальної та інституційної довіри, тоді як низькі значення обох показників призводять до аномії та ерозії політики як простору загальної волі й загальних інтересів. Підтримка громадянами державних інститутів передбачає: а) адекватне розуміння цілей, намірів, програм дій органів державної влади; б) довіру до них; в) участь громадян в реалізації програм, вирішенні нагальних проблем і питань спільно з органами влади.

Однією з головних загроз інституційній стабільності є інституційні кризи. Може бути виокремлено три види інституційних криз, виходячи з причин, що їх породжують. Кризи можуть виникнути в результаті неформальної інституціоналізації, деінституціоналізації, а також внаслідок тривалих інституційних спотворень [8, с. 93].

Протидія інституційним кризам передбачає комплексне переосмислення інституційних перетворень, яке повинно включати п'ять основних компонентів: 1) підвищення відповідальності (підзвітності) державних і політичних діячів; 2) зміцнення інституційних обмежувальних рамок у державній системі; 3) розширення участі громадянського суспільства в політичному процесі та нагляд з боку засобів масової

інформації; 4) створення конкурентного приватного сектора; 5) реформа системи управління державним сектором.

Основним елементом інституціоналізації сучасної держави має стати паралельний і комбінований розвиток місцевих, національних і наднаціональних політико-адміністративних структур.

Інституціоналізація сучасної держави повинна вирішувати такі завдання, спрямовані на підвищення ефективності інститутів держави та формування стабільної інституційної системи сучасної держави:

1. Аналіз функціональних завдань інститутів державної влади, їх структурних підрозділів; розроблення та впровадження методів планування й оцінювання ефективності їх діяльності.

2. Перехід до сучасних методів фінансування та бюджетного менеджменту, орієнтованим не на утримання структури, а на виконання функцій і досягнення результатів.

3. Розвиток адміністративних регламентів, які визначають функціонування системи інститутів державної влади, самих державних службовців..

4. Удосконалення структур інститутів державної влади, що передбачає удосконалення функціонального розподілу інститутів державної влади.

5. Удосконалення системи документообігу на базі єдиних стандартів, розвиток електронного документообігу.

6. Інвентаризація ключових точок взаємодії державного апарату з громадянами та юридичними особами, визначення функцій і проблем, що викликають напругу, раціоналізація і спрощення процедур взаємодії.

7. Забезпечення інформаційної відкритості та удосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації кадрів державних службовців, у тому числі переорієнтація навчальних програм на механізми управління ефективністю.

Інституціоналізація державної влади має також і внутрішній аспект. При аналізові внутрішньої структури належить визначити, чи повинні послуги бути закріплені за загальним департаментом, чи потребують департаменти або підрозділи реструктуризації, наскільки збалансовані й стабільні управлінські обов'язки. При цьому можна визначити такі критерії внутрішньої інституціоналізації: 1) однотипні функції мають бути згрупованими разом для забезпечення економії; 2) допоміжні функції, які дають змогу організації здійснювати свої основні функції, мають бути відокремлені від інших функцій; 3) має бути забезпечений чіткий і спрощений порядок звітності; 4) підрозділи повинні мати «життєздатні» розміри. Різні організаційні підрозділи мають здійснювати різні функції; 5) організаційні структури повинні враховувати місцеву історію, культуру й умови; 6) керівні працівники повинні володіти оптимальними управлінськими повноваженнями; 7) організаційні структури мають бути сумісними з нормами міжнародного права, а за наявності конфліктів між нормами національного та міжнародного права останні мають висуватися на перший план,

з розглядом різних варіантів внесення змін і доповнень до законодавства.

Для забезпечення інституційної стабільності сучасної держави і зовнішній, і внутрішній аспекти інституціоналізації мають володіти програмним цільовим характером, а інституційні зміни повинні бути комплексними та послідовними.

Список використаних джерел:

1. Шевченко М. М. Давиденко О. Г. Поняття «суспільно-політична стабільність»: смисловий простір державно-управлінського змісту. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 14. С. 49–54
2. Балан М. І. Суспільно-політична стабільність: змістовні ознаки та вербальні витоки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 4. С. 170–176.
3. Яворський М. Політична стабільність: сутність та основні підходи до класифікації / М. Яворський // *Humanitarian vision*. 2017. Vol. 3, Num. 1. С. 61–66.
4. Лагутін В. Д. Інституційна природа суспільної стабільності в Україні. *Економічна теорія та право*. № 1 (32) 2018. С. 23–37.
5. Резнікова О. О. Забезпечення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози в Україні та світі. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3 (44). С. 24.
6. Гаджиев Х. А. Роль политических институтов в обеспечении политической стабильности. *Теории и проблемы политических исследований*. 2016. № 3. С. 123–135.
7. Максимов С. И. Справедливость и эффективность как критерии оценки права. *Проблеми законності* : респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2001. Вип. 49. С. 195–204.
8. Евдотьев М. Г. Политико-культурный и институциональный подходы к политическим изменениям: институциональные и политико-культурные кризисы // *Вестник московского университета*. 2006. № 5. С. 92–100.

Ключові слова: держава, державна влада, інститут, інституціоналізація, інституційна стабільність, інституційні кризи.

Key words: state, state power, institution, institutionalization, institutional stability, institutional crises.